

RODNO OSJETLJIVA UPOTREBA JEZIKA U BOSNI I HERCEGOVINI

*Sanjin Mahmutović**

Stručni rad

UDK: 342.7-055.1/.3(497.6)
341.231.14-055.1/.3(497.6)
340.132.1:316.77-055.1/.3(497.6)
Rad primljen: 2.listopada 2020.
Rad prihvaćen: 8. rujna 2022.

Sažetak

Jezik je nezaobilazan društveni element koji utječe na njegove aktere, te je, kao takav, važan pokazatelj da li je, i u kojoj mjeri u određenom društvu zastupljena rodna ravnopravnost. Ovaj rad obrađuje problem rodno osjetljivog jezika s fokusom na pravni okvir za njegovu uporabu u Bosni i Hercegovini. Također, analizirani su i radovi bosanskohercegovačkih stručnjaka/inja na polju lingvistike, te je izvršen pregled uputa o uporabi rodno osjetljivog jezika kojima se koriste institucije u Bosni i Hercegovini. Cilj ovog rada je približiti pojam rodno osjetljivog jezika, zbog čega je on važan dio svakog društva kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti, te kako je normirana uporaba rodno osjetljivog jezika u Bosni i Hercegovini.

Ključne riječi: rodno osjetljiv jezik, rodna ravnopravnost, rodna neutralnost u jeziku

* Sanjin Mahmutović, mag. soc., e-mail: mahmutovic.sanjin.96@gmail.com

1. UVOD

Rodna jednakost podrazumijeva jednakost ljudskih bića neovisno o njihovom spolu i rodu¹, dok se rodna nejednakost odnosi na razlike u pristupu moći, statusu i prestižu između muškaraca i žena². Na rodnu (ne)jednakost u društvu mogu ukazivati različiti faktori i društveni elementi, a jedan od tih elemenata je jezik, kao važan element svakog društva. U fokusu ovog rada je upotreba rodno osjetljivog jezika i analiza pravnog okvira ove materija u Bosni i Hercegovini, kao i rasprava o (ne)poštivanju propisanih normi u pravnoj praksi. U prvom dijelu rada definiran je rodno osjetljiv jezik i izvršena je analiza zbog čega je važna njegova primjena, dok je u drugom dijelu fokus stavljen na analizu pravnih propisa koji tretiraju ovo pitanje, kao i drugu literaturu koja se odnosi na upute i priručnike relevantnih stručnjaka/inja na polju lingvistike koji su se bavili ovom temom. S tim u vezi, kao osnovna metoda prilikom izrade rada korištena je *analiza sadržaja*. Za potrebe izrade rada, autor je u travnju 2020. godine obavio i intervju s doktoricom socioloških nauka i profesoricom na Pravnom fakultetu Univerziteta u Sarajevu Amilom Ždralović koja se bavi problematikom roda i prava.

2. ŠTO ZNAČI RODNO OSJETLJIV I RODNO NEUTRALAN JEZIK?

Kako bismo mogli definirati što je to rodno osjetljiv jezik, prije svega moramo razumjeti termin *rod*. Prvenstveno, potrebno je napraviti distinkciju među pojmovima *rod* i *spol*. *Spol* se odnosi na biološku razliku među pojedincima u društvu, te su s tim u vezi u društvu zastupljeni muškarci i žene³. *Rod* je širi pojam od pojma *spol*, a odnosi se na

¹ Borić, Rada, *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*, Zagreb, 2007, Preuzeto 27. mart 2020 iz https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europske%20unije.pdf

² Lavić, Senadin, *Leksikon socioloških pojmova*, Sarajevo, 2014, str. 598.

³ Borić, Rada, *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*, Zagreb, 2007, Preuzeto 27. mart 2020 iz https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europske%20unije.pdf

društveno-kulturnu klasifikaciju koja se temelji na spolnoj podjeli, te ima utjecaj na društvene odnose među spolovima u određenoj zajednici⁴. „Koncept roda se odnosi na društvene razlike između žena i muškaraca, razlike koje su naučene, koje se mijenjaju s vremenom i koje imaju širok raspon varijacija unutar jedne kulture i između kultura“⁵. Jezik kao izrazito bitan društveni fenomen ima snažan utjecaj na formiranje normi, stavova i ponašanja. Ovaj stav možemo potkrijepiti sa stajališta *simboličkog interakcionizma*⁶, ako jezik promatramo kao nezaobilazan element društvene interakcije, pri kojem nastaju novi simboli i društvene norme. Također, francuski sociolog Pierre Bourdieu govorio je o simboličkoj ulozi jezika⁷ u društvenoj interakciji, tvrdeći kako „jezične razmjene, ti komunikacijski odnosi *par excellence*, predstavljaju također i odnose simboličke moći u kojima se realiziraju odnosi snaga između govornika odnosno između njihovih grupa“⁸. Kada je riječ o rodno osjetljivom jeziku, koriste se još pojmovi rodno senzibilan i rodno neutralan jezik. Pojmom rodna neutralnost u jeziku označava se korištenje jezika na način da se izbjegavaju oblici koji se mogu protumačiti kao diskriminatorni impliciranjem da je jedan rod norma. Korištenjem rodno neutralnog jezika utječe se na suzbijanje rodnih stereotipa i potiče se razvoj rodne ravnopravnosti.⁹ Uvidom u literaturu, iako ni na jednom mjestu nije naglašeno, primjetno je da postoji određena razlika u pojmovima *rodno osjetljiv* i *rodno neutralan* jezik. Poanta i rodno neutralnog i rodno osjetljivog jezika jeste rodna inkluzivnost - da se nitko ne diskriminira, ne podrazumijeva, ne izostavlja. Različiti jezici, zbog svoje gramatike, to na različite načine postižu. Naprimjer, kada je riječ o engleskom jeziku, korektnije je upotrijebiti izraz *rodno neutralan* jezik, jer su imenice u

⁴ Ibid.

⁵ Ibid., str. 72.

⁶ Simbolički interakcionizam je sociološka teorija koja stavlja akcenat na „interakciju između čovjeka i društva, jednih i drugih društvenih pojava, jednih i drugih društvenih skupina, jednih i drugih institucija i sl“ (Žiga i Dozić, 2007:92). Prema ovoj teoriji, ljudi „djeluju na osnovu značenja koje predmeti imaju za njih, a ne na osnovu podražaja“ (Žiga i Dozić, 2007:92).

⁷ Pierre Bourdieu simbolički kapital vidi kao „robu koja se može razmijeniti za društveni položaj ili materijalna dobra“ (Lavić, 2014:625). On može da obuhvata resurse kojima pojedinac raspolaže „na osnovu ugleda, znanja, prestiža ili priznanja, Takav simbolički kapital daje individui simboličku moć“ (Lavić, 2014:625).

⁸ Bourdieu, Pierre, *Što znači govoriti*, Zagreb, 1992, str. 13-14.

⁹ Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu, https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187100/GNL_Guidelines_HR-original.pdf, 27. mart 2020.

engleskom jeziku uglavnom rodno neutralne i moguće ih je koristiti za nazive funkcija ili titula. Naprimjer, u engleskom jeziku rodno neutralno bi bilo *flight attendant*, a ne *steward* ili *stewardess*. S druge strane, u gramatici bosanskoga jezika svaka imenica ima određeni rod, tako da je skoro nemoguće koristiti rodno neutralne nazive, nego se moraju koristiti, gdje god je to moguće, nazivi i muškog i ženskog roda, a ako žena obavlja određenu funkciju ili ima određenu titulu, mora se izbjegavati uporaba muškog roda kao norma. Stoga je za jezike koji imaju gramatičke rodove kao što je bosanski jezik, korektnije koristiti pojam *rodno osjetljiv jezik*.

3. ZBOG ČEGA JE VAŽNA PRIMJENA I KORIŠTENJE RODNO OSJETLJIVOG JEZIKA?

U prošlosti je za veliki broj društava bio svojstven patrijarhat, a muškarci su u svakom segmentu imali veću moć od žena. Muškarci su bili na visokim društvenim položajima, donosili su važne odluke i predstavljali su „um“ jednog društva, dok su žene s druge strane bile ograničene da se bave aktivnostima kao što su odgoj djece ili obavljanje kućanskih poslova. Kroz povijest, zahvaljujući feminističkim pokretima za ravnopravnost, žene su dostigle visok stupanj autonomije, ali nažalost, i danas, ulaskom u treću dekadu dvadeset i prvog stoljeća, žene su marginalizirane u mnogim društvenim aspektima. Težnja ka rodnoj ravnopravnosti svakako podrazumijeva i uvođenje rodno nediskriminirajućeg jezika u svakodnevnu, službenu i neslužbenu uporabu. Početak ove borbe se veže za 80-e godine XX stoljeća, a cilj je bio smanjivanje predrasuda i stigmatizacije jednog od rodova. Ako uzmemo u obzir da je jezik značajan društveni fenomen koji utječe na formiranje normi, stavova i ponašanja, kao i na osnovu stava da jezik ima simboličku moć koja uspostavlja odnose moći između govornika, možemo reći da uporaba rodno nediskriminirajućeg jezika u svakodnevnom životu ima ključnu ulogu u borbi za rodnu ravnopravnost, osobito u bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku. U Bosni i Hercegovini, ali i u nekim drugim zemljama u kojima su u uporabi slavenski jezici, prisutni su *gramatički rodovi*¹⁰, te je nemoguće tvoriti rodno neutralne oblike za riječi u tim jezicima. Stoga je osjećaj diskriminacije osobito prisutan u pomenutim jezicima. U bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku veliki je broj zanimanja tradicionalno bio u

¹⁰ Jezici u kojima svaka imenica ima gramatički rod, a rod imenica za imenovanje osoba obično odgovara imenici koju označava (Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu, 2019).

muškom rodu, a zanimanja u ženskom rodu su bila samo ona koja se vežu za tradicionalno „ženske“ poslove. Kako ističe Zlotrg¹¹, u prošlosti su se pod nazivima kao što su *doktorka* i *ministarka* mislilo na supruge doktora i ministra, a ne na žene koje obavljaju tu funkciju. U slučaju da žena obavlja određenu funkciju, ta funkcija bi stajala u muškom rodu. Ždralović u intervjuu naglašava da su zanimanja u ženskom rodu obično ona koja su vezana za brigu o nekome ili nečemu, ali da se pravila hitno mijenjaju onda kada prvi muškarac uđe u određenu profesiju (npr. ne možemo muškarce zvati *babicama* ili *medicinskim sestrama*). „Na primjer, rijetko ko učiteljicu zove učiteljem, a sve manje i doktoricu – doktorom. (No, to su opet primjeri profesija vezanih za brigu o drugom). Ali vojnkinju doživljavamo kao nešto čudno i u duhu jezika neprirodno“¹². Slična diskriminacija može se manifestirati i u drugim jezicima. U tradicionalnom engleskom jeziku su se često koristile imenice u muškom rodu kako bi se obilježila skupina u kojoj su prisutni i drugi rodovi, npr. eng. *All men are created equal*¹³, gdje se pod imenicom *men* misli na sve ljude, a u prijevodu se odnosi na množinu imenice muškarac (eng. jed. *man* – mn. *men*).¹⁴ Implementacija rodno osjetljivog jezika u službenom, ali i neslužbenom bosanskom, hrvatskom i srpskom jeziku, predstavljala bi veliki korak naprijed u ostvarivanju rodne ravnopravnosti u Bosni i Hercegovini.

4. PRAVNI OKVIR U PRIMJENI RODNO OSJETLJIVOG JEZIKA

Ždralović i sur. ističu da jezik koji se koristi u samom Ustavu BiH „reflektira sliku društvene stvarnosti i utemeljuje buduće diskriminatorne prakse. Isključivom upotrebom muškog roda kao paradigme političkog subjektiviteta, žene se simbolički isključuju iz ugovora, jednako kao što su prethodno isključene iz kreiranja njegovog sadržaja“¹⁵. Ždralović ističe da je normiranje veoma bitan društveni čimbenik, jer pomoću njega pokušavamo promijeniti društvenu zbilju, ali ne uvijek u pozitivnom

¹¹ Zlotrg, Sandra, Rodno osjetljiva upotreba jezika, u: Ždralović, A., Gavrić, S. (ur.), *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike*. Sarajevo, 2019, str. 261-272.

¹² Ždralović u intervjuu

¹³ Fraza iz Američke deklaracije o nezavisnosti iz 1776. godine

¹⁴ Kutateladze, Maia, Importance of Gender-Sensitive Language and Some Guidelines for Business Writing, *Journal in Humanities*, IV(1), str. 21-24.

¹⁵ Ždralović i sur., *Žene u bh. institucijama marionete zakonske kvote*, Sarajevo, 2018, str.

smislu. Međutim, u kontekstu uporabe rodno osjetljivog jezika, smisao normiranja jeste pozitivan. U aktivističkom diskursu, smatra Ždralović, normiranje omogućava zahtijevanje primjene zakona, no naglašava da u Bosni i Hercegovini ti zahtjevi još uvijek nisu urodili plodom. Pravni okvir za rodno osjetljivu uporabu jezika u Bosni i Hercegovini možemo pronaći u *Zakonu o ravnopravnosti spolova BiH* (2010) i *Zakonu o zabrani diskriminacije* (2009).

Na osnovu *Zakona o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini* (2010) možemo reći da je nekorištenje rodno osjetljivog jezika oblik neizravne diskriminacije. U Članku 4. stav (2) pomenutog zakona navodi se:

Neizravna diskriminacija po osnovi spola postoji kada prividno neutralna pravna norma, kriterij ili praksa jednaka za sve je dovela, dovede ili bi mogla dovesti u nepovoljniji položaj osobu ili skupinu osoba jednoga spola u usporedbi s osobom ili skupinom osoba drugoga spola.¹⁶

U istom Zakonu, u Članku 9. stav (e) navodi se: „**Diskriminacija u jeziku** postoji kada se koristi isključivo jedan gramatički rod kao generički pojam“¹⁷.

S obzirom na činjenicu da se neuporaba rodno osjetljivog jezika smatra neizravnim oblikom diskriminacije, diskriminacija je u *Zakonu o zabrani diskriminacije* (2009) definirana u Članku 2.:

(1) Diskriminacijom će se, u smislu ovog zakona, smatrati svako različito postupanje uključujući svako isključivanje, ograničavanje ili davanje prednosti utemeljeno na stvarnim ili pretpostavljenim osnovama prema bilo kojem licu ili grupi lica i onima koji su s njima u rodbinskoj ili drugoj vezi na osnovu njihove rase, boje kože, jezika, vjere, etničke pripadnosti, invaliditeta, starosne dobi, nacionalnog ili socijalnog porijekla, veze s nacionalnom manjinom, političkog ili drugog uvjerenja, imovnog stanja, članstva u sindikatu ili drugom udruženju, obrazovanja, društvenog položaja i spola, seksualne orijentacije, rodnog identiteta, spolnih karakteristika, kao i svaka druga okolnost koja ima za svrhu ili posljedicu da bilo kojem licu onemogući ili ugrožava priznavanje, uživanje ili ostvarivanje na ravnopravnoj osnovi, prava i sloboda u svim oblastima života.

¹⁶ Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini (pročišćeni tekst, *Službeni glasnik BiH*, br. 16/03, 102/09 i 32/10).

¹⁷ Ibid.

(2) *Zabrana diskriminacije primjenjuje se na sve javne organe kao i na sva fizička ili pravna lica, i u javnom i u privatnom sektoru, u svim oblastima, a naročito: zaposlenja, članstva u profesionalnim organizacijama, obrazovanja, obuke, stanovanja, zdravstva, socijalne zaštite, dobara i usluga namijenjenih javnosti i javnim mjestima, te obavljanja privrednih aktivnosti i javnih usluga.*¹⁸

Ždralović smatra da i pored propisanih zakonskih normi u Bosni i Hercegovini koji se odnose na rodnu diskriminaciju, treba imati u vidu da je princip zabrane diskriminacije sastavni dio svih međunarodnih konvencija, ali i Ustava Bosne i Hercegovine. Na osnovu pomenutih zakonskih akata možemo reći da se u Bosni i Hercegovini nekorištenje rodno osjetljivog jezika smatra diskriminacijom u svim sferama društvenog života, te postoje institucije koje su nadležne za zaštitu od diskriminacije, kao što su *Ombudsman za ljudska prava Bosne i Hercegovine*, *Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglica Bosne i Hercegovine* i organizacije civilnog društva koje se bave zaštitom i promoviranjem ljudskih prava.

Bitno je istaći da pored pomenutih zakonskih propisa koji reguliraju rodnu diskriminaciju u jeziku u Bosni i Hercegovini, postoji i veliki broj publikacija i priručnika koji definiraju kako koristiti rodno osjetljiv jezik u službenoj, ali i neslužbenoj komunikaciji. Pomenute publikacije se odnose na bosanski, hrvatski i srpski jezik, ali su dostupne i publikacije koje se odnose na međunarodne institucije i strane jezike (npr. Evropski parlament). Jedna od publikacija jeste „Upotreba rodno osjetljivog jezika u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine“¹⁹, a ista se nalazi u elektronskom izdanju na zvaničnoj stranici Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine. U pomenutom dokumentu se nalazi uputstvo za korištenje rodno osjetljivog jezika u situacijama kao što su izrade akata, navođenje funkcija, titula, zvanja i zanimanja. U uputstvu se nalaze i primjeri kako se koristi rodno osjetljiv jezik ako je žena nositeljica neke funkcije, npr. *zamjenica predsjedavajućeg* (ako predsjedava muškarac) ili *zamjenik predsjedavajuće* (ako predsjedava žena). Također, u publikaciji se može

¹⁸ Zakon o zabrani diskriminacije, (neslužbeni pročišćeni tekst, *Službeni glasnik BiH*, br. 59/09 i 66/16).

¹⁹ Upotreba rodno osjetljivog jezika u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine, <https://www.parlament.ba/Publication/Read/3588?title=upotreba-rodno-osjetljivog-jezika-u-parlamentarnoj-skupštini-bosne-i-hercegovine&pageId=239>, 28. mart 2020.

pronaći i tabela s jasno određenim rodnim nazivima za određene funkcije na sva tri službena jezika u Bosni i Hercegovini.

Svakako je bitno pomenuti priručnik koji su napisale Jasmina Čaušević i Sandra Zlotrg „Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima“²⁰, a kojim su se služile i mnoge institucije prilikom izrade pravilnika o rodno osjetljivom jeziku, među kojima i Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine. Čaušević i Zlotrg smatraju da su obrazovanje i mediji ključne sfere društva koje imaju potencijal da šire ideju o ravnopravnosti spolova te pozivaju „da se planovi i programi obrazovnog sistema uspostave tako da se eliminišu sve stereotipne slike muškaraca i žena te da se u medijima osobe ne smiju prikazivati na uvredljiv ili omalovažavajući način“²¹. Cilj prethodno pomenute publikacije jeste pomoći provođenju zakonske odredbe *Zakona o ravnopravnosti spolova BiH*, na osnovu činjenice da struktura bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika posjeduje sustave za „ravnopravnu vidljivost spolova“. Čaušević i Zlotrg su u priručniku napisale i upute u vidu rječnika za usklađivanje pravnih dokumenata sa Zakonom, što podrazumijeva:

1. *U klasifikaciju zanimanja uvrstiti i oblike za ženski rod.*
2. *U oglasima i konkursima za posao bez diskriminacije tražiti da se prijave i muškarci i žene: radnik/radnica; asistent/asistentica...*
3. *U pravilnike o akademskim zvanjima uključiti i oblike za ženski rod.*
4. *U diplomama, certifikatima i drugim dokumentima koristiti oblike za ženski rod ako se odnose na ženu*
5. *Usaglasiti signature zaposlenih osoba, vizit-karte, potpise na službenim dopisima, natpise na kancelarijama, itd. poštujući (dok se ove preporuke ne uključe u pravopise) kako osobe žele da se oslovljavaju.*
6. *Ukoliko se u dokumentima ipak koristi isključivo muški rod, neophodno je prvi put*

²⁰ Čaušević, J., Zlotrg, S, *Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima*, Sarajevo, 2011

²¹ Ibid., str. 6.

koristiti oba oblika a onda dodati objašnjenje: „Smatra se da se svi izrazi upotrijebljeni u muškom gramatičkom rodu u ovom dokumentu odnose bez diskriminacije i na žene.“²²

Kada govorimo o radovima koji se tiču rodno osjetljivog jezika u bosanskom jeziku, bitno je naglasiti da je u Pravopisu bosanskog jezika²³ iz 2017. godine akademik Senahid Halilović koristio oba roda na svakom mjestu gdje je to bilo moguće, te je tako normirao uporabu rodno osjetljivog jezika u zvaničnom jezičnom pravopisu (npr. *pijanist/pijanista/pijanistica/pijanistkinja*, *mafijaš/mafijašica*, *kujundžija/kujundžijka* *dobročinitelj/dobročiniteljica* ili *birokrat/birokratkinja*).

Kada je riječ o pravosuđu u Bosni i Hercegovini, rodno osjetljiv jezik nije dovoljno institucionaliziran unatoč priručnicima, publikacijama i uputstvima izdatim od strane stručnjaka/inja ali i visokih državnih institucija. Ranija istraživanja su pokazala da korištenje zamjenica u muškom rodu kao generičkih onemogućava realiziranje rodne ravnopravnosti, te se stvara percepcija da su žene manje vjerodostojne, a to posebno predstavlja diskriminaciju u pravosuđu. Primjer nepoštivanja rodno osjetljivog jezika možemo vidjeti na zvaničnoj web stranici Ustavnog suda Republike Srpske, gdje uz imena žena koje obavljaju određenu funkciju stoji naziv zvanja i titule u muškom rodu, npr. *Akademik prof. dr Snežana Savić, potpredsjednik* ili *Irena Mojović, potpredsjednik*²⁴. Ždralović i sur. ističu da se nepracticiranje korištenja rodno osjetljivog jezika u entitetu Republika Srpska često opravdava postojećim lingvističkim standardima, te se u zvaničnim dokumentima ističe da se pojedini izrazi koriste podjednako za označavanje oba roda²⁵.

Na web stranici *Agencije za državnu službu Bosne i Hercegovine i Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine* dostupna je neslužbena prečišćena verzija pravilnika *Jedinstvena pravila za izradu pravnih*

²² Ibid., str. 31-32.

²³ Halilović, Senahid, *Pravopis bosanskoga jezika*. Sarajevo, 2017

²⁴ Dostupno na:
<http://www.ustavnisud.org/Sudija.aspx?sudija=17&cat=11&subcat=42&id=37&lang=hrv>, 30.3.2020.

²⁵ Ždralović i sur., *Žene u bh. institucijama marionete zakonske kvote*, Sarajevo, 2018

*propisa u institucijama Bosne i Hercegovine*²⁶, jednog od dokumenata koji je nastao, između ostalog, i kao rezultat priručnika autorica Čaušević i Zlotrg. Možemo reći da se radi o dobrom primjeru kako se na razini institucije događaju promjene. U pomenutom dokumentu u Članovima 44. i 44a. se navodi kako je prilikom izrade pravnih propisa, gdje god je to moguće, potrebno koristiti rodno neutralni oblik, npr. *osoba* ili *lice*. Dozvoljeno je, nakon prvobitnog definiranja koristeći oba gramatička roda, u nastavku teksta upotrebljavati samo jedan gramatički rod isključivo radi preglednosti i čitljivosti, s tim da su nositelji normativnih poslova dužni naglasiti kako se jedan gramatički rod koristi isključivo radi preglednosti. Ždralović je mišljenja da se korištenjem jednog roda kao generičkog pojma, obično muškog, u zakonima i propisima, uz napomenu da se „drugi rod podrazumijeva“, ignorira Zakon o ravnopravnosti spolova. S tim u vezi, pita se zbog čega nije prihvatljivo da se muški rod podrazumijeva u jeziku, te zašto se očekuje da je normalno da se ženski rod „podrazumijeva“.

5. ZAKLJUČAK

S ciljem izbjegavanja rodne diskriminacije u jeziku, potrebna je takva uporaba jezika koja ne implicira da je korištenje jednog gramatičkog roda norma. Jezik je izrazito bitan društveni element koji snažno utječe na formiranje normi, stavova i ponašanja. U zajednicama u kojima se koristi bosanski, hrvatski ili srpski jezik, u prošlosti su nazivi mnogih zanimanja u pravilu bili u muškom rodu, dok su se nazivi zanimanja u ženskom rodu odnosili na supruge muškaraca koji obavljaju određenu funkciju. To je jedan od oblika diskriminacije žena kroz jezik koji je bio zastupljen u prošlosti. Uvođenje rodno senzibilnog jezika u službenu, ali i svakodnevnu uporabu zasigurno bi predstavljalo značajan korak naprijed kada je riječ o rodnoj ravnopravnosti. Analizirajući publikacije i priručnike objavljene od strane priznatih stručnjakinja i stručnjaka na polju lingvistike, te uvidom u pravilnike namijenjene za korištenje u institucijama u Bosni i Hercegovini, a koji se odnose na primjenu rodno osjetljivog jezika, primjetno je da je normirana uporaba rodno osjetljivog jezika u službenim jezicima u Bosni i Hercegovini.

No i pored toga, potrebna su dodatna istraživanja u Bosni i Hercegovini kako bi se ispitala uporaba rodno osjetljivog jezika. Postojeći pravilnici i

²⁶ Jedinstvena pravila za izradu pravnih propisa u institucijama Bosne i Hercegovine (neslužbeni prečišćeni tekst, *Službeni glasnik BiH*, br. 11/05, 58/14 i 60/14)

uputstva daju dobru osnovu institucijama za primjenu rodno osjetljivog jezika, ali je potrebno ispitati koliko se oni zaista primjenjuju. Također, uporabu rodno senzibilnog jezika potrebno je dodatno analizirati i u drugim društvenim sferama, a osobito u medijima i obrazovanju, budući da se radi o ključnim društvenim dijelovima. Dakle, ostaje da se provjeri koliki je napredak postignut, u skladu s analiziranim zakonima, priručnicima i publikacijama.

6. LITERATURA

Borić, R. (2007). *Pojmovnik rodne terminologije prema standardima Europske unije*. Zagreb: Ured za ravnopravnost spolova Vlade RH. Preuzeto 27. mart 2020 iz https://ravnopravnost.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/preuzimanje/biblioteka-ona/Publikacija_Pojmovnik%20rodne%20terminologije%20prema%20standardima%20Europske%20unije.pdf

Bourdieu, P. (1992). *Što znači govoriti*. Zagreb: Naprijed.

Čaušević, J., & Zlotrg, S. (2011). *Načini za prevladavanje diskriminacije u jeziku u obrazovanju, medijima i pravnim dokumentima*. Sarajevo: Udruženje za jezik i kulturu Lingvisti; Centar za interdisciplinarnu postdiplomske studije Univerziteta u Sarajevu.

Halilović, M., & Huhtanen, H. (2014). *Rod i pravosuđe - odabrani rezultati i preporuke o implikacijama roda u pravosuđu Bosne i Hercegovine*. Sarajevo: DCAF i Atlantska inicijativa.

Halilović, S. (2017). *Pravopis bosanskoga jezika*. Sarajevo: Slavistički komitet.

Jedinstvena pravila za izradu pravnih propisa u institucijama Bosne i Hercegovine (Neslužbeni prečišćeni tekst). (bez datuma). Preuzeto 31. mart 2020 iz Agencija za državnu službu Bosne i Hercegovine: http://www.ads.gov.ba/v2/attachments/4257_Precisceni-tekst-Jedinstvenih-pravila.pdf

Kutateladze, M. (juni 2015). Importance of Gender-Sensitive Language and Some Guidelines for Business Writing. *Journal in Humanities, IV(1)*, str. 21-24.

Lavić, S. (2014). *Leksikon socioloških pojmova*. Sarajevo: Fakultet političkih nauka Univerziteta u Sarajevu.

Ritzer, G. (2009). *Savremena sociološka teorija i njeni klasični koreni*. Beograd: Službeni glasnik.

Rodno neutralan jezik u Europskom parlamentu. (2019). Preuzeto 27. mart 2020 iz European Parliament: https://www.europarl.europa.eu/cmsdata/187100/GNL_Guidelines_HR-original.pdf

The Declaration of Independence. (bez datuma). Preuzeto 29. mart 2020 iz ConstitutionFacts.com: https://www.constitutionfacts.com/content/declaration/files/Declaration_ReadTheDeclaration.pdf

Upotreba rodno osjetljivog jezika u Parlamentarnoj skupštini Bosne i Hercegovine. (maj 2014). Preuzeto 28. mart 2020 iz Parlamentarna skupština Bosne i Hercegovine: <https://www.parlament.ba/Publication/Read/3588?title=upotreba-rodno-osjetljivog-jezika-u-parlamentarnoj-skupštini-bosne-i-hercegovine&pageId=239>

Zakon o ravnopravnosti spolova u Bosni i Hercegovini. (2010). Preuzeto 30. mart 2020 iz Agencija za ravnopravnost spolova Bosne i Hercegovine: https://arsbih.gov.ba/wp-content/uploads/2014/01/ZoRS_32_10_H.pdf

Zakon o zabrani diskriminacije BiH. (2009). Preuzeto 30. mart 2020 iz OSCE: <https://www.osce.org/bs/mission-to-bosnia-and-herzegovina/378835?download=true>

Ždralović, A., & Gavrić, S. (2019). *Rodna ravnopravnost: Teorija, pravo, politike*. Sarajevo: Sarajevski otvoreni centar; Univerzitet u Sarajevu - Pravni fakultet.

Ždralović, A., Popov-Momčinović, Z., & Hrnjić-Kuduzović, Z. (2018). *Žene u bh. institucijama marionete zakonske kvote*. Sarajevo: Fondacija CURE.

Žiga, J., & Đozić, A. (2007). *Sociologija*. Sarajevo/Tuzla: OFF-SET.

GENDER SENSITIVE LANGUAGE USE IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Sanjin Mahmutović

SUMMARY

Language is a highly important social element that affects its actors, and as such is a noteworthy indicator of whether and to what extent gender equality is represented in a particular society. This paper is researching gender sensitive language with a focus on the legal framework for its use in Bosnia and Herzegovina. At the outset of this paper, we defined gender-sensitive language and gave the explanation why its usage in official and unofficial language is significant. Furthermore, the legal framework for the use of gender-sensitive language in Bosnia and Herzegovina is reviewed with a focus on the work of B&H experts in the field of linguistics, and we analysed the instructions on the use of gender-sensitive language used by institutions in Bosnia and Herzegovina. The aim of this paper is to elaborate the concept of gender-sensitive language, why it is an important part of every society when it comes to gender equality and how the use of gender sensitive language in Bosnia and Herzegovina is standardized.

Keywords: gender-sensitive language, gender equality, gender-neutral language